

ردیف	نمره	
۱		ابزارها و وسایل دست‌ساختهٔ انسان در گذشته در قلمرو چه دانش‌هایی قرار می‌گیرد؟
۲		انگیزهٔ اصلی نویسندگان تاریخ‌های محلی چه بوده است؟
۳		مهم‌ترین رسالت مورخان چیست؟
۴		در گذشته، برخی از مورخان مانند مسعودی برای بررسی درستی و یا نادرستی برخی از اخبار، دست به چه اقدامی می‌زدند؟
۵		در روش تاریخ‌نگاری روایی، تاریخ‌نگاران هیچ‌گونه دخل و تصرفی در روایت‌ها نمی‌کنند. به چه دلیل برخی آن را امتیازی بزرگ برای این روش می‌دانند؟
۶		نمونه‌هایی از تاریخ‌نگاری براساس موضوعی را نام ببرید.
۷		اهالی مدینه از پیامبر چگونه استقبال کردند؟ اولین اقدام پیامبر در مدینه چه بود.
۸		مخالفان حضرت (ع) برای مقابله با او دست به چه اقداماتی زدند؟
۹		معاویه و برخی از طرفداران او، به چه علت به ترویج تفکر جبرگرایی پرداختند؟
۱۰		فاطمیان، متعلق به چه خاندانی بودند، چگونگی شکل‌گیری آنان را بنویسید.
۱۱		گونه‌های کتاب‌های تاریخی به چند دسته تقسیم می‌شوند؟ الف) سه دسته، تاریخ منظوم، تاریخ عمومی و تک‌نگاری ب) دو دسته، تک‌نگاری و تاریخ محلی پ) پنج دسته، تاریخ‌های عمومی، تاریخ‌های محلی، تاریخ‌های سلسله‌ای، تاریخ‌های منظوم و نوشته‌های جغرافیایی ت) چهار دسته، متون ادبی، تاریخ‌های منظوم، سفرنامه‌ها و تک‌نگاری‌ها
۱۲		شهر یثرب را از نظر سیاسی، اقتصادی و دینی توصیف کنید.
۱۳		پس از سقوط خلافت اموی، وضعیت خاندان آنان چگونه شد؟
۱۴	۰.۵	مهم‌ترین مخالفان امت و حکومت نوپای اسلامی در عصر پیامبر (ص) چه گروه‌هایی بودند؟
۱۵	۰.۷۵	درستی یا نادرستی عبارت‌های زیر را مشخص کنید. الف) اندرزنامه‌ها بیشتر حاوی موضوعاتی دربارهٔ شیوهٔ کشورداری و مناسبات حکومت و مردم‌اند. ب) مهم‌ترین رسالت مورخان تلاش برای فهم دقیق رویدادهای گذشته است. ج) نزول آیات نخستین سورهٔ علق بر حضرت محمد (ص) به منزلهٔ آغاز پیامبری و رسالت الهی ایشان بود.

ردیف	نمره	
۱۶	۰.۷۵	کدام یک از گزینه‌های سمت راست با شماره‌های سمت چپ در ارتباط است. (در ستون سمت چپ دو مورد اضافه است). الف) از نمونه‌های مشهور اندرزنامه ب) از معروف‌ترین آثار تاریخ محلی ج) از مشهورترین آثار تاریخ سلسله‌ای ۱- تاریخ سیستان ۲- عجائب المقدور فی نوائب تیمور ۳- تاریخ طبری ۴- قابوس‌نامه ۵- تاریخ بیهقی
۱۷	۰.۵	جاهای خالی را با کلمات زیر تکمیل کنید. (دو مورد اضافی است) (کوفه - شام - عبدالرحمان بن معاویه - ابوالعباس سفاح) الف) معاویه در زمان عمر به حکومت منطقه منصوب شد. ب) یکی از نوادگان هشام بن عبدالملک به نام خلافت امویان اندلس را ایجاد کرد.
۱۸	۲	مقایسه پدیده‌های تاریخی: الف) اوضاع اجتماعی دوران خلفای نخستین «ابوبکر و عمر» را با دوران خلافت «حضرت علی (ع)» مقایسه کنید. ب) علل نارضایتی و اختلاف مردمان سرزمین‌های «شام» و «مصر» با امپراتوری روم شرقی را با هم مقایسه کنید. (ذکر دو مورد برای هر کدام)
۱۹	۲	توصیف، فهرست و طبقه‌بندی اجزا یا ویژگی‌های پدیده‌های تاریخی: الف) مهم‌ترین مخالفان امت و حکومت نوپای اسلامی در عصر پیامبر (ص)، کدام گروه‌ها بودند؟ (ذکر دو مورد) ب) دو شاهکار معماری جهان اسلام در سرزمین اندلس را نام ببرید. ج) یکی از کارهایی که به فرمان الهی و به دلیل بهانه‌جویی‌های یهودیان انجام شد را بنویسید. د) قرآن از ویژگی شاخص اجتماعی و فرهنگی مردمانی که حضرت محمد (ص) در میان آنان مبعوث شد، با چه صفتی یاد کرده است؟
۲۰	۱	منظور از قبیله در آستانه ظهور اسلام چه بود؟
۲۱	۰.۵	علت شکل‌گیری تعصب یا عصبیت قبیله‌ای در بین اعراب چه بود؟
۲۲	۰.۷۵	درست یا نادرست بودن جملات زیر را مشخص کنید.
		الف) سیاست‌نامه‌ها بیشتر به اخلاق کشورداری و مناسبات اخلاقی فرمانروا و مردم می‌پردازند.
		ب) تاریخ‌نگاری روایی در آغاز برای ثبت و ضبط سخنان و سیره پیامبر و صحابه ایشان به کار گرفته می‌شد.
۲۳	۰.۲۵	در گذشته نیز بسیاری از مورخان به این اصل اعتقاد داشتند و برای سنجش اخبار از این روش بهره می‌بردند. ۱) سنجش گزارش‌ها براساس زمان و مکان ۲) مطابقت با نتایج تحقیقات باستان‌شناسی ۳) مطابقت با عقل ۴) مقایسه و تطبیق با سایر منابع و شواهد

ردیف	نمره	
۲۴	۰.۷۵	جمله‌های درست یا نادرست را مشخص کنید.
		الف یکی از نمونه‌های تاریخ‌نگاری براساس روش موضوعی، کتاب مروج‌الذهب و معادن‌الجواهر مسعودی است.
		ب در دوره خلافت امویان، تشکیلات اداری منظم و منسجمی با اقتباس از نظام دیوانی عصر ساسانیان شکل گرفت.
۲۵	۱	جزیه را تعریف کنید.

ردیف	نمره	
۱		بررسی این آثار به طور خاص در قلمرو دانش‌هایی چون باستان‌شناسی، معماری و هنر قرار می‌گیرند.
۲		انگیزه اصلی نویسندگان این دسته از کتاب‌های تاریخی، ثبت و ضبط رویدادهای تاریخی، بیان ویژگی‌های جغرافیایی و اقتصادی و نگارش زندگی‌نامه‌ی مفاخر و مشاهیر محلی بوده است.
۳		مهم‌ترین رسالت مورخان، تلاش برای فهم دقیق رویدادهای گذشته است.
۴		در گذشته برخی از مورخان مانند مسعودی برای بررسی درستی و یا نادرستی برخی از اخبار و گزارش‌های تاریخی به مسافرت می‌رفتند و از نزدیک مکان رویدادها را مورد مطالعه قرار می‌دادند.
۵		برخی این روش را در این تاریخ‌نگاری امتیازی بزرگ می‌دانند؛ زیرا مورخان بعدی با مجموعه‌ای از اخبار گوناگون، درباره یک موضوع روبه‌رو می‌شوند و با به دست آوردن مدارک و اسناد کافی درباره اصل خبر قضاوت می‌کنند.
۶		۱- کتاب مروج الذهب ۲- معادن الجواهر نوشته علی بن حسین مسعودی
۷		انصار (مسلمانان اهل مدینه) به گرمی از رسول خدا و دیگر مهاجران استقبال کردند و در منازل خویش پذیرای آنان شدند. پیامبر اندکی پس از ورود به مدینه، قطعه زمینی را که از آن دو یتیم بود برای بنای مسجد خریداری کرد.
۸		آنان با اقدام‌های عدالت‌جویانه حضرت علی (ع) به مقابله برخاستند و سه جنگ را بر جامعه اسلامی تحمیل کردند.
۹		برای آنکه مردم حکومت امویان را بپذیرند و در برابر آن مقاومت نکنند.
۱۰		فاطمیان، خاندانی از شیعیان اسماعیلی مذهب بودند. اسماعیلیان در بین خود انشعابی یافتند، یک گروه آنان، اسماعیلیان فاطمی بودند که به استمرار امامت در فرزند اسماعیلی اعتقاد داشتند. از این‌رو، خلفای فاطمی، خود را از نوادگان اسماعیل، پسر امام جعفر صادق (ع) می‌شمردند.
۱۱		گزینۀ «پ»
۱۲		قبیله‌ها و طایفه‌های یهودی و عرب ساکن یثرب از نظر سیاسی پراکنده و مستقل از یکدیگر بودند. منابع تاریخی و متون دینی اشاره‌ای به وجود حکومت و یا سلطه اشراف و سران قبیله‌ها در یثرب نکرده‌اند. همچنان که این شهر فاقد یک مرکز و مکان مشورت و تصمیم‌گیری عمومی مانند دارالندوه در مکه بود. از نظر اقتصادی شهر ثروتمندی به شمار نمی‌رفت، فعالیت‌های تجاری آن‌ها برخلاف مکیان بسیار محدود بود. به لحاظ اعتقادی و دینی اکثر اعضای قبیله‌های عرب پیرو آیین بت‌پرستی بودند.
۱۳		پس از سقوط خلافت اموی، یکی از نوادگان هشام بن عبدالملک، به نام عبدالرحمن بن معاویه به شمال آفریقا فرار کرد. او سرانجام موفق شد شهر قرطبه در اندلس را تصرف و حکومت امویان را در آن‌جا پایه‌ریزی کند. خاندان اموی با سرکوب شورش‌های داخلی و دفع حملات مسیحیان تا سال ۴۲۲ ق، به صورت مستقل از خلافت عباسیان بر سرزمین اندلس حکومت کردند.
۱۴	۰.۵	مشرکان، منافقان و یهودیان
۱۵	۰.۷۵	الف) نادرست؛ اندرزنامه‌ها بیشتر به اخلاق کشورداری و مناسبات اخلاقی فرمانروا و مردم می‌پردازند. ب) درست ج) درست؛ در ۲۷ رجب یا به روایتی دیگر در رمضان سالی که آن حضرت به چهل سالگی رسیده بود، در حال عبادت و تأمل و تفکر در غار حرا، فرشته وحی بر او فرود آمد و با نزول نخستین آیات سوره علق، پیام الهی را به ایشان رساند. نزول این آیات به منزله آغاز پیامبری و رسالت الهی حضرت محمد (ص) بود. (صفحه ۱۱ و ۱۳ و ۲۵ صفحه کتاب درسی) راهنمای تصحیح: الف) نادرست (۰/۲۵ نمره) ب) درست (۰/۲۵ نمره) ج) درست (۰/۲۵ نمره)
۱۶	۰.۷۵	الف) ۴- قابوس‌نامه؛ از نمونه‌های مشهور اندرزنامه‌ها، می‌توان به قابوس‌نامه، نوشته عنصرالمعالی در قرن پنجم هجری اشاره کرد. ب) ۱- تاریخ سیستان؛ از معروف‌ترین آثار تاریخ محلی می‌توان به تاریخ سیستان از مؤلفی ناشناخته، در موضوع تاریخ سیستان از ایام قدیم تا سال ۷۲۵ ق اشاره کرد. ج) ۵- تاریخ بیهقی؛ کتاب تاریخ بیهقی اثر ابوالفضل بیهقی در تاریخ غزنویان از مشهورترین تاریخ‌های سلسله‌ای است.

ردیف	نمره	
	۰.۷۵	(صفحه ۱۱ و ۵ و ۶ کتاب درسی) راهنمای تصحیح: (الف) ۴- قابوس نامه (۲۵/۰ نمره) (ب) ۱- تاریخ سیستان (۲۵/۰ نمره) (ج) ۵- تاریخ بیهقی (۲۵/۰ نمره)
۱۷	۰.۵	(الف) شام (ب) عبدالرحمان بن معاویه (صفحه ۵۴ و ۶۳ کتاب درسی) راهنمای تصحیح: (الف) شام (۲۵/۰ نمره) (ب) عبدالرحمان بن معاویه (۲۵/۰ نمره)
۱۸	۲	(الف) ابوبکر و عمر در دوران زمامداری خویش تا حدودی مراقب بودند که عدالت را میان افراد و گروه‌های مختلف مسلمان رعایت کنند و از هر دو گروه مهاجر و انصار افرادی را به سمت‌های فرماندهی سپاه و حکومت شهرها و نواحی مختلف قلمرو خلافت برمی‌گزیدند. امام علی (ع) در دوران حکومتش تلاش کرد با عمل به تعالیم اسلام و سنت رسول خدا، برادری و یگانگی دینی را به امت اسلامی بازگرداند. (صفحه ۴۶ و ۴۷ کتاب درسی) (ب) شام: ساکنان بومی شام با اینکه مسیحی بودند اما در برخی مسائل مذهبی، با کلیسای قسطنطنیه، پایتخت امپراتوری روم شرقی اختلافات اساسی داشتند. اختلافات مذهبی و تفاوت‌های قومی، فرهنگی و زبانی که میان توده‌های مردم شام با طبقه حکومتگر رومی وجود داشت سبب شده بود پایه‌های امپراتوری روم شرقی در این منطقه سست شود. مصر: (۱) مالیات‌های سنگینی که به رومیان می‌پرداختند. (۲) اجازه نداشتند به مقام‌های عالی برسند. (۳) اختلافات شدید مذهبی که مسیحیان مصر با رومیان داشتند، گروه‌هایی از پیروان آیین یهود که در اسکندریه و سایر نقاط مصر پراکنده بودند، به علت عدم حمایت امپراتور روم از آنها در برابر مسیحیان از او ناخشنود بودند. (صفحه ۴۹ و ۵۱ کتاب درسی) راهنمای تصحیح: (الف) ابوبکر و عمر در دوران زمامداری خویش تا حدودی مراقب بودند که عدالت را میان افراد و گروه‌های مختلف مسلمان رعایت کنند و از هر دو گروه مهاجر و انصار افرادی را به سمت‌های فرماندهی سپاه و حکومت شهرها و نواحی مختلف قلمرو خلافت برمی‌گزیدند. (۵/۰ نمره) امام علی (ع) در دوران حکومتش تلاش کرد با عمل به تعالیم اسلام و سنت رسول خدا، برادری و یگانگی دینی را به امت اسلامی بازگرداند. (۵/۰ نمره) (ب) شام: ساکنان بومی شام با اینکه مسیحی بودند اما در برخی مسائل مذهبی، با کلیسای قسطنطنیه، پایتخت امپراتوری روم شرقی اختلافات اساسی داشتند. <u>اختلافات مذهبی و تفاوت‌های قومی، فرهنگی و زبانی</u> که میان توده‌های مردم شام با طبقه حکومتگر رومی وجود داشت سبب شده بود پایه‌های امپراتوری روم شرقی در این منطقه سست شود. (ذکر دو مورد که هر مورد ۲۵/۰ نمره دارد). مصر: (۱) مالیات‌های سنگینی که به رومیان می‌پرداختند. (۲) اجازه نداشتند به مقام‌های عالی برسند. (۳) اختلافات شدید مذهبی که مسیحیان مصر با رومیان داشتند، (۴) گروه‌هایی از پیروان آیین یهود که در اسکندریه و سایر نقاط مصر پراکنده بودند، به علت عدم حمایت امپراتور روم از آنها در برابر مسیحیان از او ناخشنود بودند. (ذکر دو مورد و هر مورد ۲۵/۰ نمره)
۱۹	۲	(الف) مشرکان، منافقان و یهودیان (صفحه ۳۷ و ۳۸ کتاب درسی) (ب) مسجد جامع قرطبه و کاخ الحمراء غرناطه (صفحه ۶۴ کتاب درسی) (ج) تغییر قبله مسلمانان از بیت المقدس به سوی مکه (صفحه ۳۸ کتاب درسی) (د) قرآن از آنها با صفت جاهلی یاد کرده است. (صفحه ۲۳ کتاب درسی) راهنمای تصحیح: (الف) مشرکان، منافقان و یهودیان (ذکر دو مورد کافی است، هر مورد ۲۵/۰ نمره) (ب) مسجد جامع قرطبه (۲۵/۰ نمره) و کاخ الحمراء غرناطه (۲۵/۰ نمره) (ج) تغییر قبله مسلمانان از بیت المقدس به سوی مکه (۵/۰ نمره) (د) قرآن از آنها با صفت جاهلی یاد کرده است (۵/۰ نمره)
۲۰	۱	قبیله، یک واحد اجتماعی و سیاسی مستقل به حساب می‌آمد و شامل تمامی افرادی می‌شد که دارای نیای مشترک بودند و با یکدیگر پیوند خونی داشتند. (صفحه ۲۱ کتاب درسی) راهنمای تصحیح:

ردیف	نمره	
۲۱	۰.۵	وابستگی شدید عرب‌ها به قبیله خود، موجب به وجود آمدن عصیت قبیله‌ای شده بود. (صفحه ۲۱ کتاب درسی) راهنمای تصحیح: وابستگی شدید عرب‌ها به قبیله خود، موجب به وجود آمدن عصیت قبیله‌ای شده بود (۵/۰ نمره).
۲۲	۰.۷۵	
		الف) نادرست
		ب) درست
۲۳	۰.۲۵	گزینه ۳، «مطابقت با عقل»
۲۴	۰.۷۵	
		الف) درست
		ب) نادرست؛ به جای خلافت امویان، «خلافت عباسیان» درست است.
۲۵	۱	مالیات سرانه‌ای بود که مردان بالغ اهل کتاب (یهودیان، مسیحیان و زرتشتیان) که به لحاظ مالی توانایی پرداخت آن را داشتند، ملزم به پرداخت آن بودند.

ردیف	نمره
۱	نقد یک خبر تاریخی که در حقیقت همان اعتبارسنجی و بررسی اصالت خبر محسوب می‌شود، در چند مرحله انجام می‌شود، آنها را بنویسید.
۲	ویژگی‌های دوران خلافت عثمان خلیفه سوم را بنویسید.
۳	به چه دلیل امام علی (ع) مرکز خلافت را از مدینه به کوفه منتقل نمود.
۴	سرزمین مصر، به هنگام ظهور اسلام چه شرایطی داشت؟
۵	کدام خلیفه اموی شیوه‌ای متفاوت اتخاذ کرد؟
۶	پس از امام سجاد (ع)، امامان شیعه، دست به چه فعالیت‌هایی زدند؟
۷	شیوه تبلیغات داعیان عباسی را بنویسید.
۸	چگونگی بنای شهر بغداد توسط منصور، جهت پایتخت شدن این شهر به عنوان پایتخت عباسیان را توضیح دهید.
۹	رهبران برخی از قیام‌ها و جنبش‌های ضد عباسیان موفق شدند قدرت را در مناطقی به دست گرفته و حکومتی مستقل تاسیس کنند، چنین رویدادی به منزله چه بود؟
۱۰	در دوران کدام خلفای عباسی فعالیت‌های علمی و فکری به اوج خود رسید، علت آن را بنویسید.
۱۱	کدام خاندان‌های ایرانی در گسترش نعمت علمی و فکری دوران خلافت هارون و مامون عباسی نقش بسیار مهم و موثر داشته‌اند؟
۱۲	در مرکز بیت‌الحکمه چه نوع فعالیت‌هایی انجام می‌شد؟
۱۳	دلایل شورش مردم بر خلیفه سوم در شهرهای مختلف قلمرو اسلامی چه بود؟
۱۴	مطالعه روشمند و دوره‌های مختلف کمک زیادی به شناخت آثار شفاهی در ادوار مختلف می‌کند.
۱۵	از نظر مسعودی، وظایف مورخان چه بوده است؟
۱۶	مسجد جامع و کاخ دو شاهکار معماری جهان اسلام در اندلس محسوب می‌شوند.
۱۷	امام حسن (ع) در چه شرایطی خلافت معاویه را پذیرفت؟
۱۸	منظور از نهضت ترجمه چیست؟
۱۹	ویژگی‌های تاریخ‌نگاری روایی را بنویسید. (ذکر دو مورد کافی است)

ردیف	نمره	
۲۰		متن زیر را بخوانید و به موارد خواسته شده پاسخ دهید: در رجب یا به روایتی دیگر در رمضان سالی که حضرت پیامبر به چهل سالگی رسیده بود، فرشته وحی پیام الهی را به ایشان رساند. نزول آیات سوره علق به منزله آغاز رسالت الهی حضرت محمد (ص) بود. پیامبر اکرم سه سال پس از بعثت، به فرمان خداوند دعوت خود را آشکار و عمومی کرد. در این میان حوادث بسیاری رخ داد یکی از آنها سال دهم بعثت بود که دو حامی بزرگ پیامبر، حضرت خدیجه (ع) و حضرت ابوطالب به فاصله کوتاهی از دنیا رفتند؛ دیگری مراسم حج سال سیزدهم بعثت بود که ۷۳ مرد و زن از اهالی یثرب در عقبه با رسول خدا پیمان عقبه دوم را بستند. از جمله حوادث دیگر تشکیل نیروی انتظامی به تصمیم رسول خدا به دنبال نزول آیات جهاد بود. در سال دوم هجرت، جنگی میان سپاه اسلام و لشکریان مشرک در مکانی به نام بدر صورت گرفت. در سال سوم و پنجم هجرت جنگ احد و خندق یا احزاب اتفاق افتاد. حدود دو سال پس از پیمان حدیبیه، پیامبر مکه را به صورت مسالمت آمیز در رمضان سال هشتم هجرت فتح کرد. با توجه به مبدأ تاریخ اسلام، رویدادهای زیر را روی خط زمان مشخص کنید. الف) دعوت عمومی پیامبر (ب) جنگ احد (ج) پیمان عقبه دوم (د) پیمان حدیبیه —————→
۲۱	۰.۵	مهم ترین مخالفان امت و حکومت نوپای اسلامی در عصر پیامبر (ص) چه گروه هایی بودند؟
۲۲	۰.۵	علت شکل گیری تعصب یا عصبیت قبیله ای در بین اعراب چه بود؟
۲۳	۱	پیامدهای «سیاسی» فتوحات مسلمانان در زمان خلفای راشدین را نام ببرید.
۲۴	۰.۷۵	جمله های درست یا نادرست را مشخص کنید.
		الف) یکی از نمونه های تاریخ نگاری براساس روش موضوعی، کتاب مروج الذهب و معادن الجواهر مسعودی است.
		ب) در دوره خلافت امویان، تشکیلات اداری منظم و منسجمی با اقتباس از نظام دیوانی عصر ساسانیان شکل گرفت.
۲۵	۱	چرا تلاش های امام علی (ع) در دوران حکومتش برای بازگرداندن برادری و یگانگی دینی به امت اسلامی، با موانع و مشکلات اساسی روبه رو شد؟

ردیف	نمره	
۱		در دو مرحله: الف) سنجش اعتبار و نقد روایت‌کننده ب) سنجش اعتبار و نقد و بررسی گزارش‌ها و منابع تاریخی
۲		۱- عثمان بن عفان روش متفاوتی نسبت به خلفای پیش از خود در پیش گرفت. ۲- او مروان بن حکم و پدرش را که پیامبر از مدینه رانده بود، به آن شهر بازگرداند. ۳- خلیفه سوم همچنین خویشاوندی اموی خود را سرکار آورد و دست آنان را در اداره امور خلافت باز گذاشت.
۳		نصیحت‌ها و کوشش‌های مسالمت‌آمیز امام علی (ع) برای بازداشتن مخالفان از سرکشی و جلوگیری از جنگ داخلی میان مسلمانان، به نتیجه نرسید و آن حضرت ناگزیر به دفع سرکشی‌ها و آشوب‌گری‌هایی شد که اشراف بنی‌امیه نقش مهمی در ایجاد آن داشتند. بدین منظور امام مرکز حکومت را از مدینه به کوفه انتقال داد.
۴		مصر نیز همچون شام، به هنگام ظهور اسلام، بخشی از قلمرو امپراتوری روم شرقی بود. اسکندریه در شمال مصر، یکی از مراکز مهم نیروی دریایی آن امپراتوری به‌شمار می‌رفت.
۵		در میان خلفای اموی، عمر بن عبدالعزیز، خلیفه هشتم این سلسله، شیوه‌ای متفاوت در حکومت اتخاذ کرد و تصمیم گرفت که به کتاب خدا و سنت پیامبر عمل نماید.
۶		۱- امامان شیعه، عمده کوشش خود را بر ترویج اسلام، مبارزه با جریان‌های فکری منحرف و تربیت شاگردان توانمند متمرکز کردند. ۲- منظومه‌ای از معارف اسلامی با عنوان مکتب اهل بیت به‌وجود آوردند.
۷		تلیفات داعیان عباسی بسیار زیرکانه و حساب شده بود. ۱- معایب حکومت بنی‌امیه و ظلم و ستمی را که امویان نسبت به اهل بیت پیامبر مرتکب شده بودند، بیان می‌کردند. ۲- بدون اسم بردن از فرد خاصی، مردم را به حکومت «آل محمد» فرا می‌خواندند.
۸		یکی از اقدامات دیگر منصور در جهت تثبیت خلافت خاندان عباسی، بنای شهر بغداد به‌عنوان پایتخت عباسیان بود. این شهر در مکانی نزدیک تیسفون، پایتخت ساسانیان و براساس سنت شهرسازی ایران باستان ساخته شد. صدها معمار، نجار، آهنگر و کارگر که اغلب ایرانی بودند، در بنای بغداد مشارکت داشتند.
۹		چنین رویدادی به منزله تجزیه قلمرو و کاهش قدرت و اختیارات سیاسی و نظامی خلفای عباسی بود.
۱۰		با به قدرت رسیدن عباسیان و مشارکت ایرانیان در اداره امور خلافت، فعالیت‌های علمی و فکری مسلمانان به نحوه چشمگیری افزایش یافت و در دوران خلفایی چون هارون و مامون به اوج خود رسید.
۱۱		خاندان‌های برمکیان و سهل
۱۲		بیت‌الحکمه صرفاً مرکزی برای ترجمه و تالیف کتاب نبود، بلکه کانونی برای گفت‌وگوی علمی و تبادل افکار نیز بود.
۱۳		۱- عثمان روش متفاوتی نسبت به خلفای پیش از خود در پیش گرفت ۲- عثمان، مروان بن حکم و پدرش را که پیامبر از مدینه رانده بود، به آن شهر بازگرداند ۳- خلیفه سوم همچنین خویشاوندان اموی خود را بر سر کار آورد و دست آنان را در اداره امور خلافت باز گذاشت. ۴- تبعید منتقدان به عملکرد خلیفه سوم از سوی خلیفه
۱۴		افسانه‌ها - اساطیر قومی
۱۵		سفر و مشاهده وقایع و آثار
۱۶		قرطبه - الحمراء - غرناطه
۱۷		پس از شهادت حضرت علی (ع) گروهی از مردم کوفه با امام حسن (ع) به‌عنوان خلیفه بیعت کردند. معاویه نیز در شام خود را خلیفه و امیرالمؤمنین خواند و از مردم آن‌جا بیعت گرفت. او سپس با شتاب به عراق لشکرکشی کرد. امام به منظور مقابله با دشمن، همراه با سپاهی که فرماندهی آن را قیس بن سعد بن عباد به عهده داشت از کوفه خارج شد. دسیسه‌های معاویه برای خریدن یا جدا کردن فرماندهان و بزرگان سپاه کوفه از آن حضرت، موجب ایجاد آشفتگی در سپاه ایشان شد. در چنین شرایطی امام خلافت را به معاویه واگذار کرد.
۱۸		منظور از نهضت ترجمه، جنبش اقتباس و انتقال آثار علمی و فرهنگی تمدن‌های ایران، یونان، مصر و هند به عالم اسلامی و ترجمه آنها به زبان عربی در دوره عباسیان بود.
۱۹		تاریخ‌نگار بدون هیچ گونه دخل و تصرفی در روایت‌ها عیناً آنها را ذکر می‌کرد. در آغاز برای ثبت و ضبط سخنان و سیره پیامبر و صحابه ایشان به‌کار گرفته می‌شد. هیچ نقد و نظری درباره درستی و نادرستی خبر ارائه نمی‌دهند.

ردیف	نمره	
۲۰	۰.۵	الف) دعوت عمومی پیامبر: سال ۳ بعثت ب) جنگ احد: سال ۳ هجرت ج) پیمان عقبه دوم: سال ۱۳ بعثت د) پیمان حدیبیه: سال ششم هجرت 
۲۱	۰.۵	مشرکان، منافقان و یهودیان
۲۲	۰.۵	وابستگی شدید عرب‌ها به قبیله خود، موجب به وجود آمدن عصبیت قبیله‌ای شده بود. (صفحه ۲۱ کتاب درسی) راهنمای تصحیح: وابستگی شدید عرب‌ها به قبیله خود، موجب به وجود آمدن عصبیت قبیله‌ای شده بود (۵/۵ نمره).
۲۳	۱	– حکومت ساسانیان و امپراتوری روم را شکست دادند و سرزمین‌های مهم ایران و شام و مصر را فتح کردند. – قلمرو خلافت گسترش یافت و مردمان زیادی با فرهنگ‌های متفاوت تحت حکومت آنان قرار گرفتند.
۲۴	۰.۷۵	
		الف) درست
		ب) نادرست؛ به جای خلافت امویان، «خلافت عباسیان» درست است.
۲۵	۱	زیرا گروه محدودی که از منافع و امتیازهای ویژه برخوردار شده و سال‌ها به مال‌اندوزی و رفاه‌طلبی خو گرفته بودند، با آن حضرت مخالفت و دشمنی کردند.

ردیف	نمره	
۱		کتاب‌های تاریخ‌های سلسله‌ای به چه منظوری تدوین می‌شدند؟
۲		کدام شاعران، به خوبی اوضاع سیاسی، اجتماعی و فرهنگی زمان خود را نقد کرده‌اند؟
۳		در مرحله سنجش اعتبار و نقد روایت‌کننده، پژوهشگران و مورخان به چه موضوعاتی توجه می‌کنند؟
۴		شامی‌ها به چه دلیل در جریان شورش معاویه بر امام علی (ع) و امام حسن (ع) از امویان طرفداری کردند؟
۵		زمینه‌ها و علل شکوفایی علمی و فکری مسلمانان در عصر خلافت عباسیان را بنویسید.
۶		در نهضت ترجمه چه موضوعاتی به عربی ترجمه شد؟ این دوران از چه زمانی آغاز شد و تا چه زمانی ادامه داشت.
۷		مامون به چه دلیل تصمیم به تغییر پایتخت از مرو به بغداد گرفت؟ او پس از این کار دست به چه اقداماتی زد.
۸		فعالیت امامان بعد از امام رضا (ع)، برچه فعالیت‌هایی متمرکز بود؟
۹		جریان وکالت در زمان کدام امام آغاز شد و در چه دوره‌ای به اوج خود رسید؟
۱۰		چگونگی تاسیس خلافت فاطمیان را بنویسید.
۱۱		عوامل مؤثر بر موفقیت مسلمانان در فتح شام و مصر را در دو بعد سیاسی و اجتماعی بیان کنید.
۱۲		منابع نوشتاری شامل: الف) کتاب‌های تاریخی، سفرنامه‌ها، نوشته‌های جغرافیایی، ادبیات و متون ادبی هستند. ب) کتاب‌های تاریخی، آثار شفاهی، سفرنامه‌ها و ادبیات و متون ادبی هستند. پ) تاریخ‌های منظوم، افسانه‌ها و اساطیر، ترانه‌ها و لالایی‌ها هستند. ت) کتاب‌های تاریخی، بناهای تاریخی و داستان‌های تاریخی هستند.
۱۳		در چه شرایطی اندیشه هجرت از مکه به ذهن پیامبر (ص) راه یافت؟
۱۴		فتوحات مسلمانان را در عصر خلفای نخستین در بعد اقتصاد بررسی کنید.
۱۵		عوامل ضعف و تجزیه خاندان عباسی را توضیح دهید.
۱۶		مورخان در دوران اسلامی، گزارش‌ها و نوشته‌های خود را به دو روش «سال‌شماری و موضوعی» تنظیم و ارائه می‌کردند، این دو روش را با هم مقایسه نمایید.
۱۷		عوامل مؤثر در فتح سرزمین‌های شام و مصر توسط مسلمانان را با هم مقایسه کنید.
۱۸	۱	به چه دلایلی مصریان از حاکمیت امپراتوری رم بر سرزمین خویش ناخشنود بودند؟
۱۹	۲	اظهارنظر و قضاوت: الف) به نظر شما چرا سفرنامه‌ها از منابع مهم تاریخ‌نگاری محسوب می‌شوند؟ ب) به نظر شما به چه دلیلی برخی از نویسندگان، دور بودن تاریخ‌نگاری روایی را از هرگونه نقد و انتقاد، امتیاز بزرگی می‌دانند؟

ردیف	نمره	
۲۰	۰.۵	به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید. الف) معاویه و برخی از طرفداران او، برای آنکه مردم حکومت امویان را بپذیرند و در برابر آن مقاومت نکنند، از چه روشی استفاده می‌کردند؟ ب) معاویه پسر ابوسفیان، به چه بهانه‌ای به سرکشی علیه حکومت امام علی (ع) پرداخت؟
۲۱	۲	تعریف اصطلاحات یا مفاهیم تاریخی: الف) عطایا: ب) جزیه:
۲۲	۲	اظهار نظر و قضاوت: الف) به نظر شما، چرا امام علی (ع) با موانع و مشکلات اساسی در حکومتش روبه‌رو شد؟ ب) به نظر شما، عرب‌گرایی امویان و تحقیر و تبعیض‌هایی که نسبت به مسلمانان غیرعرب به خصوص ایرانیان روا می‌داشتند، چه نتایجی داشت؟
۲۳	۱	متن زیر را بخوانید و به سؤالات داده‌شده پاسخ دهید. تأمل در فهرست مسلمانان نخستین نشان می‌دهد که بیشتر آنان شامل دو گروه می‌شدند: «طبیعی است کسانی که از چهل سال بالاتر بوده‌اند به حکم طبیعت سن، محافظه‌کار بوده‌اند و به زمان گذشته تعلق داشته‌اند و دست کشیدن و روی گردانیدن ایشان از دین و سنت آباء و اجداد، کاری سخت و دشوار بوده است؛ برخلاف جوانان که ذهن و قلبشان بیشتر و بهتر مستعد پذیرفتن افکار و عقاید جدید بوده است. این معنا در همه انقلاب‌های فکری و دینی و اجتماعی کم و بیش صادق است.» اما مستضعفان وضع دیگری داشته‌اند. مقصود از مستضعفان در مکه آن روز، کسانی بودند که برده و یا آزاد کرده به شمار می‌رفتند. دسته دیگری از مستضعفان افرادی بودند که به مناسبتی از قوم و قبیله خود جدا شده و در مکه زندگی می‌کردند. اینان ناچار بودند برای حفظ جان و مال خود، تحت حمایت یکی از اشراف یا طایفه‌ها و قبیله‌های آن شهر قرار گیرند و موقعیت و منزلت اجتماعی پایین‌تری داشتند.»
		الف) با توجه به متن بالا، نخستین ایمان آورندگان به اسلام بیشتر شامل چه گروه‌هایی بودند؟
		ب) با توجه به متن فوق، به نظر شما چرا افراد مسن کمتر به پذیرش عقاید جدید تمایل نشان می‌دهند؟
۲۴	۱	به نظر شما، پیمان‌نامه عمومی مدینه چه اهمیتی در تاریخ اسلام دارد؟
۲۵	۱	هدف امویان از ترویج تفکر جبرگرایی در میان مردم چه بود؟

ردیف	نمره	
۱		فرمانروایان بزرگ و کوچک به منظور ثبت و ضبط رویدادهای دوران خود معمولاً افراد ادیب و دانشمند را تشویق و مأمور تدوین این رویدادها می‌کردند.
۲		۱- انوری، شاعر دروہی سلجوقی در قصیده نامهٔ اهل خراسان ۲- سعدی در بوستان و گلستان ۳- حافظ در دیوانش
۳		در این مرحله، پژوهشگران و مورخان به موضوعاتی نظیر ویژگی‌های هویتی روایت‌کنندهٔ خبر، محل تولد و زندگی، گرایش فکری، مذهبی و سیاسی و جایگاه علمی او را مورد بررسی قرار می‌دهند. همچنین پژوهشگران سعی می‌کنند که علائق و انگیزه‌های راوی را در بیان یک خبر مورد بررسی قرار دهند و اندیشه و مقصود او را فهم و کشف نمایند.
۴		معایه در طول مدت حکومت خود بر شام، با فریب کاری و تبلیغات فراوان، پشتیبانی کامل مردم شام را نسبت به خود و خاندانش جلب کرد.
۵		الف) آموزه‌های قرآن و احادیث پیامبر انگیزهٔ فراوانی در مسلمانان برای جست‌وجوی دانش و علم‌آموزی ایجاد کرد. ب) خروج مسلمانان از شبه‌جزیرهٔ عربستان و فتح سرزمین‌هایی مانند ایران، شام و مصر که از پیشینهٔ تمدنی کهن و مراکز علمی و آموزشی گوناگون برخوردار بودند. ج) حضور پیروان ادیان دیگر در کنار مسلمانان، موجب شد که پیروان اسلام برای دفاع از باورهای دینی خود در برابر عقاید غیراسلامی به علوم عقلی و به‌خصوص علم کلام توجه نشان دهند. د) بروز اختلاف دینی در میان مسلمانان و شکل‌گیری فرقه‌ها و مذاهب مختلف اسلامی نیز به گسترش علم کلام کمک کرد. ه) حمایت مادی و معنوی برخی از خلفا، وزیران و دیگر مقام‌های حکومتی از عالمان
۶		در طول این نهضت (از نیمهٔ دوم قرن دوم تا اواخر قرن چهارم هجری) شمار زیادی از آثار علمی در موضوع‌های فلسفه، پزشکی، ریاضیات، نجوم، موسیقی، کیمیا، گیاه‌شناسی و جانورشناسی، سیاست و کشورداری از زبان‌های پهلوی (ایرانی)، سریانی (زبان مردم شام) یونانی و سانسکریت (هندی) به عربی ترجمه شد.
۷		مأمون پس از سه سال با تغییر شرایط سیاسی، تصمیم گرفت پایتخت خود را به بغداد منتقل کند. مأمون در مسیر بغداد، ابتدا در سرخس وزیر ایرانی خود فضل‌بن سهل را کشت و سپس در توس امام رضا (ع) را مسموم کرد و به شهادت رساند.
۸		فعالیت‌های امامان بعد از امام رضا (ع)، یعنی امام جواد (محمدتقی) امام هادی (علی‌النقی) و امام حسن عسگری (ع) تا عصر غیبت امام مهدی (ع) ۱- تربیت شاگردان و یاران برجسته ۲- مقابله با تحریف مبانی دینی و سنت نبوی ۳- حفظ جامعهٔ شیعه ۴- مبارزه با جریان‌های فکری و فرهنگی انحرافی در شیعه، متمرکز بود.
۹		از زمان امام صادق (ع) حرکتی در جامعهٔ اسلامی با عنوان جریان وکالت آغاز شد و در دوران امامان بعدی به اوج خود رسید.
۱۰		در شرایطی که خلافت عباسی در سراسری ضعیف و انحطاط افتاده بود، یکی از نوادگان اسماعیل، پسر امام جعفر صادق (ع) به نام عبدالله مهدی، حکومتی را در شمال آفریقا (تونس و مراکش) بنیاد نهاد که به خلافت فاطمیان معروف شد.
۱۱		رفتار مسالمت‌آمیز و مداراجویانهٔ پیروان اسلام با مسیحیان به‌هنگام فتح شام و امید به آزادی مذهبی در زیر سایهٔ حکومت مسلمانان، تأثیر بسزایی بر متحد نشدن مصریان با رومیان داشت. با فتح مصر، سطله و نفوذ سیاسی نظامی امپراتوری روم شرقی در آن سرزمین از بین رفت، شام از خط هجوم رومیان تا حدودی در امان ماند و زمینه برای پیشروی مسلمانان در دیگر مناطق آفریقا، مهیا شد.
۱۲		گزینۀ «الف»
۱۳		با رحلت ابوطالب و حضرت خدیجه جسارت و آزار سران قریش زیاد شد و با تشدید آزار مشرکان، دعوت اسلامی با موانع اساسی روبه‌رو گردید.
۱۴		به لحاظ اقتصادی، سرزمین‌های فتح شده ثروتمند و دارای شهرها و روستاهای آباد و بزرگی بودند. اعراب علاوه بر غنائم فراوانی که در جریان فتوحات کسب کردند، منابع اقتصادی و درآمدهای مالیاتی آن سرزمین را در اختیار خود گرفتند.
۱۵		۱- پایان گرفتن حکومت مأمون ۲- خارج شدن ادارهٔ امور از دست وزیران ایرانی ۴- تشکیل سپاهیانی از غلامان ترک در سرحدات ماوراءالنهر و به‌دست گرفتن امور خلافت به طوری که خودسرانه خلیفه را خلع می‌کردند و فرد دیگری را جانشین او می‌کردند. ۴- فراگیر شدن قیام‌های ضد عباسیان و جنبش‌های استقلال‌طلبی در ایران، شمال آفریقا و مصر ۵- محدود شدن قدرت خلفا به شهر بغداد.

ردیف	نمره	
۱۶		در روش سال‌شماری، حوادث به ترتیب زمان وقوع نوشته می‌شوند. مثلاً طبری در ذیل حوادث سال ۶۱ هـ.ق، وقایع محرم و عاشورا را گزارش می‌کند. در روش موضوعی، یک موضوع خاص محور تاریخ‌نگاری قرار می‌گیرد. آن موضوع خاص می‌توانست یک شهر، جنگ‌ها یا طبقاتی از مردم مثل شعرای اطبا باشد. یکی از نمونه‌های تاریخ‌نگاری براساس روش موضوعی محوری، کتاب مروج الذهب و معادن الجواهر، نوشته علی‌بن‌حسین مسعودی است.
۱۷		شام: ساکنان شام با اینکه مسیحی بودند با کلیسای قسطنطنیه اختلاف اساسی داشتند. اختلافات مذهبی و تفاوت‌های قومی، فرهنگی و زبانی که میان توده‌های مردم شام با طبقه حکومتگر رومی وجود داشت. مصر: مالیات‌های سنگین که به رومیان می‌پرداختند. اجازه نداشتند به مقام‌های عالی برسند. اختلاف شدید مذهبی که مسیحیان مصر با رومیان داشتند. یهودیان مصر به علت عدم حمایت روم از آنها در برابر مسیحیان ناراضی بودند.
۱۸	۱	از یک سو مالیات‌های سنگینی را به رومیان می‌پرداختند و از سوی دیگر اجازه نداشتند که به مقام‌های عالی برسند. علاوه بر آن، مسیحیان مصر اختلافات مذهبی شدیدی با رومیان داشتند. گروه‌هایی از پیروان آیین یهود نیز که در اسکندریه و سایر نقاط مصر پراکنده بودند، به دلیل عدم حمایت امپراتور روم از آنان در برابر مسیحیان، از او ناخشنود بودند.
۱۹	۲	الف) زیرا سفرنامه‌ها اطلاعات مفیدی از زندگانی اجتماعی مردم ایران ارائه می‌کنند که در دیگر منابع کمتر دیده می‌شوند و بسیاری از جهانگردان گنجینه‌ای از اخبار و اطلاعات بسیار باارزش از تاریخ اجتماعی و فرهنگی و جغرافیایی تاریخی سرزمین‌هایی را که دیده‌اند از جمله ایران به صورت سفرنامه ارائه داده‌اند. ب) برخی آن را امتیازی بزرگ می‌دانند؛ زیرا مورخان بعدی با مجموعه‌ای از اخبار گوناگون درباره یک موضوع روبه‌رو می‌شوند و با به دست آوردن مدارک و اسناد کافی، درباره اصل خبر قضاوت می‌کنند. (صفحه ۷ و ۱۷ کتاب درسی) راهنمای تصحیح:
۲۰	۰.۵	الف) ترویج تفکر جبرگرایی ب) به بهانه خون‌خواهی عثمان (صفحه ۵۹ و ۴۵ کتاب درسی) راهنمای تصحیح: الف) ترویج تفکر جبرگرایی (۰.۲۵ نمره) ب) به بهانه خون‌خواهی عثمان (۰.۲۵ نمره)
۲۱	۲	الف) خلیفه دوم (عمر)، درآمدهای سرزمین‌های ثروتمندی را که فتح شده بود و به خزانه مسلمانان در مدینه سرانجام می‌شد را به عنوان «عطا»، میان مسلمانان توزیع کرد. ب) مالیات سرانه‌ای بود که مردان بالغ اهل کتاب (یهودیان، مسیحیان و زرتشتیان) که به لحاظ مالی توانایی پرداخت آن را داشتند، ملزم به پرداخت آن بودند. (صفحه ۴۷ و ۴۱ کتاب درسی) راهنمای تصحیح: الف) خلیفه دوم (عمر)، درآمدهای سرزمین‌های ثروتمندی را که فتح شده بود (۰.۵ نمره) و به خزانه مسلمانان در مدینه سرانجام می‌شد را به عنوان «عطا»، میان مسلمانان توزیع کرد. (۰.۵ نمره) ب) مالیات سرانه‌ای بود که مردان بالغ اهل کتاب (یهودیان، مسیحیان و زرتشتیان) (۰.۵ نمره) که به لحاظ مالی توانایی پرداخت آن را داشتند، ملزم به پرداخت آن بودند. (۰.۵ نمره)
۲۲	۲	الف) زیرا گروه محدودی که از منافع و امتیازات ویژه برخوردار شده و سال‌ها به مال‌اندوزی و رفاه‌طلبی خو گرفته بودند، با آن حضرت مخالفت و دشمنی کردند. آنان با اقدام‌های عدالت‌جویانه امام به مقابله برخاستند و سه جنگ را بر جامعه اسلامی تحمیل کردند. ب) یکی از عواملی بود که زمینه گرایش آنان را به مخالفان خلافت بنی‌امیه به خصوص اهل بیت پیامبر فراهم آورد. به همین دلیل، موالی حضوری چشمگیر در قیام‌ها و شورش‌های ضد اموی مانند قیام مختار، قیام زید فرزند امام سجاد (ع) و شورش عبدالرحمان بن اشعث داشتند. (صفحه ۴۷ و ۵۸ کتاب درسی)

ردیف	نمره
۲۳	راهنمای تصحیح: الف) زیرا گروه محدودی که از منافع و امتیازات ویژه برخوردار شده و سالها به مالاندوزی و رفاهطلبی خو گرفته بودند، با آن حضرت مخالفت و دشمنی کردند. (۵/۵ نمره) آنان با اقدامهای عدالت‌جویانه امام به مقابله برخاستند و سه جنگ را بر جامعه اسلامی تحمیل کردند. (۵/۵ نمره) ب) یکی از عواملی بود که زمینه گرایش آنان را به مخالفان خلافت بنی‌امیه به خصوص اهل بیت پیامبر فراهم آورد. (۵/۵ نمره) به همین دلیل، موالی حضوری چشمگیر در قیام‌ها و شورش‌های ضد اموی مانند قیام مختار، قیام زید فرزند امام سجاد (ع) و شورش عبدالرحمان بن اشعث داشتند. (۵/۵ نمره)
۲۴	الف) جوانان - مستضعفان ب) به حکم طبیعت سن، محافظه‌کار بوده‌اند و به زمان گذشته تعلق داشته‌اند و دست کشیدن و روی گردانیدن ایشان از دین و سنت آباء و اجداد، کاری سخت و دشوار بوده است. ۱ - مهم‌ترین اقدام پیامبر برای تأسیس نظام اجتماعی و سیاسی منسجم در چارچوب دین اسلام بود. - سرآغاز تأسیس حکومت و امت اسلامی بود.
۲۵	۱ برای آنکه مردم حکومت امویان را بپذیرند و در برابر آن مقاومت نکنند. درواقع امویان می‌خواستند چنین القا کنند که فرمانروایی آنان و اقداماتی که انجام می‌دهند، تقدیر خداوند است و نباید در مقابل این تقدیر ایستاد.